

פרשת וארא: אהרן ומשה הוא משה ואהרן

בפרשת וארא מתחיל סיפור יציאת מצרים מחדש.

כמה ביטויים לדבר. ראשית, בהתגלות שבתחילת הפרשה: ה' כבר נגלה למשה בחורב, הודיע לו על תכנית הגאולה, הורה לו לשוב מצרימה ולהתיצב לפני פרעה כדי לגאול את ישראל. והנה עתה, בתחילת פרשת וארא, שב הקב"ה ונגלה למשה במצרים, מודיע לו על שינוי השם וההנהגה הא-להית להנהגת שם הוי"ה, מפרט בקצרה את לשונות הגאולה ומורה לו שוב להתיצב לפני פרעה. הבט שני ומובהק של הפתיחה המחודשת בא לידי ביטוי בפרשיה השניה, פרשית התולדות. זו פסקה בת ארבעה עשר פסוקים,¹ שאינה קשורה לרצף הסיפור. היא מונה מחדש את תולדות בני יעקב, החל משבט ראובן ועד שבט לוי. הפרשה חריגה עד כדי כך, שרש"י מציין שהיה צורך לחזור על המסופר לפנייה פעם נוספת אחריה, כדי להחזיר את הקורא לרצף הסיפורי.² הבט שלישי: בעוד בפרשת שמות משמשים האותות כדי לשכנע את העם להאמין במשה ובנבואתו, בפרשתנו הם מוצגים בפני פרעה על מנת לשכנע אותו ואת עבדיו לשלח את ישראל.

אם ברצוננו לפרש את פרשת וארא כהמשך רצוף של פרשת שמות, יש לפרש אותה כפתיחתו של שלב חדש בתהליך הגאולה. שלב שנצרך אחרי מיצוי השלב הראשון, של פרשת שמות.

הפתיחה הראשונה והמוכרת של סיפור גאולת מצרים היא הסיפור של פרשת שמות: השעבוד, הולדת משה, גידולו במצרים ובמדין, ההתגלות בסנה ושיבתו למצרים לגאול את ישראל. סיפור הגאולה שבפרשת שמות הסתיים במשבר: פרעה החמיר את הגזרות,³ העם שנתן אמון במשה ואהרן התאכזב והתלונן כנגדם שגרמו להרעת מצבו, ומשה עצמו פנה אל ה' בטענה "למה הרעותה לעם הזה למה זה שלחתיני".⁴

אחרי שהמהלך הראשון הגיע למבוי סתום ולמשבר עמוק, פותחת פרשת וארא פותחת במהלך חדש. קיימים מספר הבדלים מהותיים בין הסיפור הזה לבין הסיפור הראשון. האחת, יש בו התגלות א-להית חדשה, בשם אחר, שם הוי"ה, הקב"ה משנה את תכנית ההנהגה. ועובר מהנהגה של דין להנהגה של רחמים. יחד עם השינוי הזה וכתוצאה ממנו, מוצע תמצות של תהליכי הגאולה לנוסחאות קצרות ונחרצות. לשונות הגאולה מרוכזות במעשי ה': "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי – והבאתי אתכם אל הארץ". השינוי המהותי הוא בכך שהעם אינו נדרש עוד לשותפות בתהליך הגאולה. בפרשת שמות הורה הקב"ה למשה לשתף את העם בתהליך הגאולה: "ושמעו לקולך ובאת אתה וזקני ישראל

¹ שמות ו יד-כז

² רש"י לשמות ו כט: "הוא הדבור עצמו האמור למעלה: 'בא דבר אל פרעה מלך מצרים',² אלא מתוך שהפסיק הענין כדי ליחסם, חזר הענין עליו להתחיל בו".

³ שמות ט ט: "תכבד העבודה על העם ואל ישעו בדברי שקר"

⁴ שמות ה כב

אל מלך מצרים". משה היה מוטרד מן החשש שהם לא יאמינו לו ולא ישמעו בקולו. חשש שהתממש בסוף פרשת שמות ובתחילת פרשת וארא. "ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה". המהלך החדש אינו מצריך את השתתפותם של בני ישראל, והוא נכפה עליהם כפי שנכפה על מלך מצרים. ה' מוותר על שיתוף העם ואמונו ומפנה את משה ואהרן ישירות אל פרעה, תחילה בבקשת השחרור ומייד אחר כך בסדרת המכות.

הפתיחה המחודשת בפרשת התולדות כרוכה אף היא בשינוי ההנהגה: מגמתה של הפרשה היא לייחס את אהרן ולקבוע את מעמדו בהנהגת האומה.⁵ הפרשה מקצרת בראובן ושמעון, מאריכה בתולדות בית לוי, וכלל אינה ממשיכה בשאר הבנים. לא זו בלבד שפרשה זו נועדה לייחס את שבט לוי שממנו באו שני האחים המופקדים על הגאולה, היא מבליטה במיוחד את מעמדו של אהרן, שהיא מספרת את תולדות בית אהרן, אך לא את תולדות משפחת משה.

העברת המוקד ממשה לאהרן היא חלק משמעותי מן המפנה של פרשת וארא. יש צורך בתנופה חדשה. התנופה החדשה מושגת על ידי שינוי ההנהגה: משם א-להים לשום הוי"ה, מהבלטה של הנהגת משה, איש מידת הדין, הנשגב והרחוק מן העם, התובעני בדרישותיו, להבלטה של הנהגת אהרן, איש מידת הרחמים והחסד. אהרן קרוב אל העם, היה שותף עמהם בסבלותם בכל שנות השעבוד, מבין את קוצר רוחם, מגלה סובלנות כלפיהם, ואילו הם רוחשים אמון. בתחילת פרשת וארא מתרחש מעבר מגאולה שיש בה ממידת הדין, שהיא ההנהגה האופיינית למשה רבנו, לגאולה של מידת החסד, שהיא האופיינית לאהרן. מהצגת האותות לפני העם כדי לשכנע אותם להאמין ולהשתתף במאבק, להצגת האותות לפני פרעה כמבוא לסדרת המכות וכפיית השחרור על המצרים, בלא להציג כל דרישות מעם ישראל. ראשיתו של מהלך המכות נעשה במטהו של אהרן. שלש המכות הראשונות הן המשך טבעי למהלך החדש שהתחיל בפרשת וארא. רק בשלב מאוחר יותר, כאשר מצרים כבר תהיה מוכה וחבולה, והישועה קרובה לבוא, אפשר יהיה לפנות אל בני ישראל ולבקשם לפעול עם א-ל: "משכו וקחו לכם צאן".

אפשר לראות את שתי הפתיחות הללו לא רק כשני שלבים בתהליך הגאולה, אלא כשני דפוסים של הנהגת עם ישראל, ביציאת מצרים, ולאחר מכן גם בכל שנות הנדודים במדבר. ואף מעבר לכך, לדורות עולם.

ההנהגה של משה מציבה דרישות לעם, החל מן ההתערבות השיפוטית בראותו יהודי מכה את רעהו, דרך כל ההתנגשויות של משה עם העם במדבר ועד "שמעו נא המורים". לפי הנהגת משה, הגאולה לא יכולה להעשות בלא השתתפות של העם, "אתערותא דלתתא". ובלשון הגאולה העתידה: תשובה קודמת לגאולה. ואילו של ההנהגה של אהרן רחמנית, אוהבת. נסמכת על שם הוי"ה שהוא מידת הרחמים. אהרן אוהב את הבריות ורודף שלום. הוא אינו מתעמת עם העם, אינו מציב להם דרישות,

---

⁵ רש"י, שמות ב יד: "מתוך שהזקק ליחס שבטו של לוי עד משה ואהרן, בשביל משה ואהרן התחיל ליחסם דרך תולדותם מראובן"

בס"ד, תורת אמך, יהודה ברנדס, תשע"ד

אלא להפך - עושה את העגל כפי דרישתם, ובעת המגפה, ממהר עם המחתה לעצור את הנגף. אהרן פונה ישירות אל פרעה ומתחיל את מכות מצרים. "אתערותא דלעילא". הגאולה קודמת לתשובה.

הפסוק החותם את פיסקת התולדות בפרשתנו מסכם: "הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל מארץ מצרים" – הבכורה לאהרן! ומיד אחריו פסוק ההופך את הסדר: הם המדברים אל פרעה מלך מצרים להוציא את בני ישראל ממצרים, הוא משה ואהרן, כביכול, הפיסקה מתארת את מעמדו הבכיר של אהרן, ובסופה מסבירה את היפוך הסדר המעמדי בין האחים.

בסופו של דבר שתי ההנהגות משתלבות במהלך גאולת ישראל ממצרים ומאזנות זו את זו. אהרן ומשה – הוא משה ואהרן.